

Джерела та література

1. Ніколаєць Ю. Роль мас-медіа Донбасу у формуванні історичної пам'яті населення регіону наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. *Україна–Європа–Світ = Ukraine–Europe–World. Серія: Історія. Міжнародні відносини*. Тернопіль, 2014. Вип. 13. С. 299–308.
2. Пахоменко С. П. Медіаобраз УПА у сучасному інформаційному просторі Донеччини. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2011. Вип. 1. С. 94–99.
3. Попович О. Масмедійний дискурс українського визвольного руху періоду Другої світової війни в незалежній Україні (2005–2014 рр.). *Військово-науковий вісник / Національна академія сухопут. військ ім. П. Сагайдачного*. Львів, 2016. Вип. 26. С. 132–146.
4. Попович О. Медіаобраз ОУН та УПА в інформаційному просторі України (2005–2014 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / Національна академія наук, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства*. Львів, 2016. Вип. 6(15). С. 218–233.
5. Рябчук М. Світло від темряви: Андреас Умланд, пам'ять про УПА і євроінтеграція України. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2017/01/14/149456/>
6. Хахула Л. «Різуни» чи побратими? Сучасні польські дискурси про Україну / Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2016. 304 с.
7. Olszański Tadeusz A. Miejsce UPA w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej. Dylematy polityki historycznej Ukrainy. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, 2013. 56 s.
8. Siemieńska R. Środki masowego przekazu jako twórcy obrazu świata. *Potrzeby kobiet i mężczyzn w środkach masowego przekazu oraz podręcznikach szkolnych* / red. R. Siemieńska. Warszawa, 1997.

РЕМІНІСТЕНЦІЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ ПРО УКРАЇНСЬКУ ПОВСТАНСЬКУ АРМІЮ: ЧЕСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ ФІЛЬМ «ВІД ДОЛІ НЕ ВТЕЧЕШ» (2009 Р.)

Слесаренко Андрій

У статті проаналізовано художній фільм чеської режисерки Ленки Кнай «Від долі не втечеш», який є постмодерністською реміністенцією комуністичної пропаганди про українських націоналістів. Стрічка стала своєрідним «продовженням» антибандерівського тренду чехословацького кінематографа.

Ключові слова: політика пам'яті, УПА, чеський кінематограф, Ленка Кнай, волинські чехи.

Соціокультурний простір Чеської Республіки характеризується перманентною конкуренцією історичних наративів щодо Другої світової війни та УПА. У ньому присутні негативні, нейтральні та позитивні оцінки діяльності українських націоналістів. До нейтрального і позитивного спектру можемо віднести документально-публіцистичну програму «Бандерівці» у передачі «Histrie.cz» та документальні фільми режисерів Алеша Коудели «Відгомін війни: Бандерівці» (транслявалися чеським громадським телебаченням у 2010–2011 рр.) та Павела Гаєка «Акція Б» [5]. Натомість ремінісценції комуністичної пропаганди теж присутні у сучасному чеському кінематографі. Яскравим прикладом є контroversійна сімейна драма «Від долі не втечеш» («Stinu neutečes») режисерки чесько-українсько-російського походження Ленки Кнай (1962 р. н.) 2009 р. [4].

Дія фільму відбувається у 2000-х рр. Все життя Катку (акторка Гелена Дворжакова 1979 р. н.) виховували бабуся Євженія Вікова (акторка Ярослава Адамова 1925–2012 рр.) з дідусем Ржегоржем Віком (актор Павел Ландовський 1936–2014 рр.). Її мати померла, коли Катка була ще зовсім малою дівчинкою, батько працює капітаном річкового судна, що плаває з Чехії до Німеччини. Катка працює юристом, проживає у Празі, а її бабуся з дідусем – у селі, недалеко від кордону з Німеччиною. У дівчини є хлопець-ірландець, який хоче, щоб вона переїхала до нього жити. Одного дня до Катки в Прагу несподівано приїздить бабуся. Вона хоче розлучитися з чоловіком, з яким прожила понад 60 років. Проте Катці для оформлення розлучення бабусі необхідні причини, докази, аргументи. І вона починає вивчати історію власної родини, яку, як з'ясувалося, вона не знає. Її бабуся – волинська чешка, яка переселилася з СРСР до Чехословаччини, а дід – герой війни. Рекламний плакат фільму ставить запитання: «Але чи дійсно дід герой війни чи колишній злочинець, бандерівець, український націоналіст, що знищував євреїв, комуністів, поляків і чехів? Як колишній бандерівець опинився в Чехословаччині і чи проживає він під справжнім чи вигаданим прізвищем?» [1].

У фільмі стверджується, що «УПА – це Українська злочинна терористична організація. Українська повстанська армія була расистською терористичною організацією, яка з 30-х років з метою етнічної чистоти України знищувала залишки євреїв, поляків, солдатів Червоної армії, нападала на деякі чеські села і вбивала невинних людей» [4]. Катка, переглядаючи сімейний архів, бачить у ноутбукі страшні фото вбитих замордованих людей.

Дід Ржегорж Вік виявився українцем Григорієм Кризгановським. Він одружився на чешці Євженії та взяв її прізвище, а потім воював у чехословацькому корпусі генерала Людвіка Свободи. Євженія розказує Катці: «Я переконала його, щоб він втік від тих вбивць. І я зробила з нього чеха, і цим врятувала йому життя».

Своєрідно у стрічці, зі слів Євженії, подано трагічну історію волинських чехів: «Росіяни вважали їх фашистами, німці – більшовиками, а ви, чехи, своїх

земляків волинян вважали росіянами. Коли вони приїхали, у них не було нічого. А люди ставилися до них жахливо. Принижували їх, не давали продуктів картки. Просто жах. Я не хочу про це навіть згадувати. Німець з німцем так ніколи не вчинив би». До речі, родина Віків проживає на землях депортованих судетських німців. Сусід Віків, судетський німець Генріх (актор Франтішек Немец 1943 р. н.), якому пощастило уникнути насильного переселення до Німеччини.

Фільм ґрунтується на ідеологемах комуністичних часів з пропагандистських агіток на кшталт брошури Вацлава Славіка з промовистою назвою «Справжнє обличчя бандерівців. „Акція Б” проти цивільної мережі» чи науково-популярного нарису Франтішека Кауцького і Ладіслава Вандурека «Під прапором тризуба», які називають українських повстанців «українськими фашистськими бандитами», котрі у майбутньому «разом з іншими військовими злочинцями створять ядро майбутньої фашистської армії, яка воюватиме з Радянським Союзом та державами народної демократії» [3; 2]. Стрічка, по суті, стала своєрідним пост-модерністським продовженням антибандерівського тренду чехословацького кінематографа (фільми «Акція Б» Йозефа Маха, «Історія мертвого чоловіка» Душана Клейна, «Тіні спекотного літа» Франтішека Влачіла та ін.).

Досліджувана стрічка достатньо популярна у глядачів. На відеоресурсі YouTube представлена повна версія фільму: 289 тис. переглядів (опубліковано 7 грудня 2016 р.). Прем'єрний показ фільму на телебаченні відбувся 2 січня 2012 р. на каналі «Чеське телебачення 2». Стрічка має міжнародний рейтинг IMDb (найбільша у світі база даних про кіно) 6,2 (що пояснюється насамперед блискучою акторською грою легендарних акторів). Оцінка глядачів чеської та словацької фільмової інтернет-бази даних (Československá filmová databáze) 45 %, проголосували 526 учасників (шкала оцінювання 0–100 %).

Отже, за умов перманентної конкуренції історичних наративів у соціокультурному просторі Центральної Європи місцевим українським громадам і Українській державі необхідно створювати якісний проукраїнський історичний продукт у кооперації з міжнародними партнерами.

Джерела та література

1. Bartošek T., Fikejz M. Stinu neutěčes. *Filmovy přehled*. 2010. № 1. S. 19–20.
2. Kaucký F., Vandurek L. Ve znamení trojezubce. Praha: Naše vojsko, 1965. 165 s.
3. Slavík V. Prava tvář banderovců. Akce B proti civilní citi. Praha: Orbis, 1948. 39 s.
4. Stinu neutěčes. Česká Republika, Cineart Tv Prague. Režie Lenka Kny. 2009. 102 min.
5. Valečné ozvěny. Banderovci. Česká Republika, České televize, Režie Aleš Koudela, 2010. 67 min.